

**ERZURUM VE KELKİT YÖRELERİNE AİT ORTAK DÜĞÜN GELENEKLERİ
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME****Ali ÇİÇEK*****ÖZET**

Bu çalışmada, Erzurum ve Kelkit yörelerine ait düğün geleneklerinin ortak yanları üzerinde durulacaktır. İnsanlık tarihi kadar eski olan düğün geleneklerinin tanıtılması, yaşatılması ve yeni nesillere aktarılması hususu, milli kültürün devamlı ve tarihi olması açısından önem arz etmektedir. İnsan hayatının en önemli dönüm noktalarından biri; aile ve toplum hayatının temelini teşkil etmeye vesile olan evlilik yapısıdır. Evliliğin resmi ve dini merasimlerinin yanında özellikle gelenekler içerisinde de icra olunan önemli ve uzun bir süreci bulunmaktadır. Bu süreçte icra edilen düğün etkinlikleri, ana hatları bakımından Türkiye'nin hemen her yerinde birbirine benzerlik ortaya koymasına rağmen, bazı noktalarda ilden ile, ilçeden ilçeye ve bazen kısmen de olsa köyden köye farklılıklar gösterebilmektedir. Toplum hayatının temel dinamiklerinden olan geleneklerin büyük bir çoğunluğu, insanların yararına olmak üzere olumlu öğelerden meydana gelmektedirler. Ancak özellikle düğün geleneklerinin bazı aşamalarında, çeşitli tarihi dönemlerden kaynaklanan veya bazı vesilelerle kültür değişimleri sonucu ortaya çıkan birtakım olumsuzluklar da bulunmaktadır. Toplumumuzun tarihi ve kültürel köklerinden gelen gelenekler, kanunlar gibi yaptırım gücüne sahip olmasalar bile toplumsal hayatın kurulmasında ve işletilmesinde çok önemli görevler üstlenmektedirler. Hayatın hemen her alanıyla ilgili bulunan bu unsurların büyük bir kısmında toplum yararına olan birçok güzellik bulunmaktadır. Bu çok sayıdaki geleneklerin en önemlilerinden biri de düğün gelenekleridir. Birçok ortak özellikler taşımaları sebebiyle ülkemizin çeşitli yörelerine ait düğün gelenekleri arasında büyük benzerlikler bulunmaktadır. Bu çalışmada ele alınan Erzurum ve Kelkit yörelerine ait düğün gelenekleri de bu gerçeklikten hareketle konu edinilmiştir. Kelkit yöresindeki düğün gelenekleri ele alınırken bunların çok önemli bir kültür merkezi olan Erzurum yöresine ait düğün gelenekleriyle olan kesişme noktaları öne çıkarılmıştır. Bu husustaki farklılıklar ise yörelerin kendilerine özgü sosyal, kültürel ve ekonomik vb. yapılarından doğmaktadır. Ayrıca geleneklerden bazıları zamanla kaybolurken, bazıları da birtakım değişikliklere uğrayarak yeni şekillere bürünmek suretiyle varlıklarını devam ettirmektedirler. Ancak değişiklik süreçleri çok çeşitli şartlara bağlı olarak farklı zaman dilimleri içerisinde ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada gerek Erzurum gerekse Kelkit yörelerine ait düğün gelenekleriyle ilgili olarak yapılmış bilimsel çalışmalardan yararlanıldı. Konunun açıklanması için Erzurum'un kültürel ve geleneksel yanlarını bilen ve hâlen Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesinde çalışan Erzurumlu beş akademisyenin görüşlerine başvurulmuştur. Aynı şekilde bu konuyla ilgili olarak Kelkit'te de on kişiyle görüşüldü.

Anahtar kelimeler: Düğün, Gelenek, Erzurum, Kelkit.

**AN EVALUATION OF THE COMMON WEDDING TRADITIONS OF THE ERZURUM
AND THE KELKIT REGIONS****ABSTRACT**

In this study, the common aspects of the wedding traditions of the Erzurum and Kelkit regions are emphasized. The issue of introduction, keeping alive, and transferring the wedding traditions that come from the ancient times to new generations is important in terms of the continuity and history of the national culture. One of the most important turning points in human life is the structure of marriage which is instrumental in forming the basis of family and community life. In addition to the official and religious ceremonies of marriage, there is an important and long process that is performed within the traditions. Although the wedding events performed in this process are similar to each other in almost all parts of Turkey in terms of their main course, they can show differences from city to city, district to district, and sometimes partially from village to village at some points. Most of the

* Doç. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, acicek@erzincan.edu.tr,
ORCID: 0000-0003-3487-7794

Araştırma Makalesi

Sayfa Sayısı:1324- 1339

Makale Geliş Tarihi:02.10.2022 Makale Kabul Tarihi: 29.11.2022 Makale Yayın Tarihi: 31.12.2022

...

(akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

traditions, which are one of the basic dynamics of social life, consist of positive elements for the benefit of people. However, especially at some stages of wedding traditions, there are also some conflicts arising from various historical periods or as a result of cultural changes based on some occasions. Although the wedding events performed in this process are similar to each other in almost all parts of Turkey in terms of their practices, they can show differences from city to city, district to district, and sometimes partially from village to village at some points. Traditions, stemming from the historical and cultural roots of the society, play a very significant role in the establishment and process of social life, even if they do not have the sanction power of the law. There are plenty of beauties in every part of life for the benefit of society. For example, wedding traditions are considered to be one of the most important ones among the various traditions. There are also great similarities among the wedding traditions that take place in different regions of our country since they share many common features. The main subject of this study which covers the wedding traditions of the Erzurum and Kelkit regions has been analyzed and evaluated by considering the reality. The wedding traditions in the Kelkit region and especially the Erzurum region, which is a very crucial cultural center, have overlapped with each other and the outcomes are highlighted. The differences in this issue take place within social, cultural, and economic domains. Moreover, while some of the traditions disappear over time, some of them continue their existence by undergoing some changes and taking on new forms. This transformation process happens in different periods depending on a wide variety of conditions. The published scientific studies on wedding traditions in the same regions of Erzurum and Kelkit have significantly contributed to this study. For the clarification of the subject, the opinions of five academicians who are natives of Erzurum and working at Erzincan Binali Yıldırım University were consulted. Regarding this issue, ten people were also interviewed in the Kelkit region.

Keyword: Wedding, Tradition, Erzurum, Kelkit.

1. GİRİŞ

Düğünlerle ilgili gelenekler kesintisiz uygulandıkları için hem çeşitlilik hem de sayısal olarak diğer geleneklerin birçoğunun önünde bulunmaktadır. Çünkü sosyal hayatın temelini teşkil eden yeni aile birimleri ancak evlilikler sonucu kurulabilmektedir (Koçak, 2013:56). Bu sebeple düğün gelenekleri, içinde bulunulan zamana ve ortama göre tüm renkleriyle yaşatılan toplumsal etkinliklerdir. Öncelikle bu yazıda sürekli olarak vurgulanacak olan gelenek kavramının tanımı, olumlu ve olumsuz yanları üzerinde de kısaca durmak gerekmektedir: Fiilden isim yapım eki -*anak/enek* ile türetilen gelenek kelimesi, “Bir toplumda, eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane, tradisyon.” olarak tarif edilmiştir (TDK, 2011). Diğer bir tanım da ise, eski zamanlardan gelen ve nesilden nesile aktarılan önceki sözlü geleneksel ve gerçek aktarmalar, görüşler biçiminde ele alınmıştır (Bordas, 1972). İnsanlar içinde doğup büyüdüğü ve hayatlarını devam ettirdikleri toplumların kurallarına ve birtakım geleneklerine göre özellikler ortaya koyarlar. Milletleri birbirinden farklı kılan sahip oldukları milli kültürdür. Kültürün önde gelen unsurlarından biri de geleneksel yapıdır. (Dikici, 2001:257). Geleneği; belli gidişi takip etme, toplumsal kurallar dâhilinde hareket etme veya birilerinin daha önce ortaya koyduğu bir anlayışı aynıyle takip etme biçiminde de açıklamak mümkündür (Yıldız, 2015:176).

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

İnsanlığın var olabilmesi, neslini devam ettirebilmesi, sağlam bir toplum yapısı kurabilmesi ve bunlarla ilgili pek çok hususun tahakkuk edebilmesi için belli birtakım yasal kurallara ve geleneklere dayalı olarak evlilik kurumunun teşkili gerekmektedir. Bilindiği üzere evlilik sırasında gerçekleştirilen etkinliklerin tamamına yakını insanlık tarihi kadar eski olup yöreden yöreye, bölgeden bölgeye, ilden ile değişiklikler göstermektedir. Bu gelenekler bir ile bağlı ilçeler arasında da değişiklik gösterdiği gibi birbirine komşu köyler arasında bile kısmi değişiklik gösterebilmektedir. Buna, ağız taraması yaptığımız Kelkit'in bazı köylerinde şahit olundu. Dolayısıyla bir yöreye ait düğün gelenekleri ele alınırken bu farklılıklar göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca düğün geleneklerindeki bu farklılaşma ve değişimlerde; ekonomik ve teknolojik gelişmeler başta olmak üzere kültürel yapıda meydana gelen birtakım farklılaşmalar da etkili olmaktadır.

Toplum yapısının biçimlenmesinde geleneklerin olumlu etkilerinin yanında birtakım olumsuz tarafları da bulunmaktadır. Bunu, maddi külfetinin ağırlığı sebebiyle daha çok düğün geleneklerinde görmek mümkündür. Hâlen bazı yörelerde düğün merasimlerinin her iki taraf için de ortaya çıkardığı mali yük bir hayli yüksektir. Bu durum aileler arasında ve yeni evlenecek çiftler arasında ciddi birtakım maddi sıkıntılara, yüksek oranda borçlanmalara ardından da çeşitli aile problemlerine sebep olmaktadır. Bazen bir kısım geleneklerin yüklediği külfetler hesap edilmeden olduğu gibi uygulamaya konulmakta, gereklerinin tavizsiz bir şekilde yapılmaya çalışıldığı görülmektedir. Ayrıca bu katı uygulamalar ilerleyen süreç içinde birtakım aile içi geçimsizliklere ve ayrılmalara da sebep olabilmektedir. Dolayısıyla taraflar kendi aralarında konuşup anlaşmak suretiyle bu hususlara dikkat ederek düğün geleneklerinin maddi külfetini azaltacak tedbirleri almak durumundadırlar. Böyle hareket edildiği takdirde düğün geleneklerindeki bazı değişiklikler kendiliğinden gerçekleşecektir.

Diğer taraftan, teknolojik gelişmeler, kültürlerarası alışverişler ve bunlara dayalı farklılaşmalar aile ve toplum yapılarında değişimlere ve yeni şekillenmelere sebep olmaktadır. Günümüzde bu durum etkin bir biçimde kendini hissettirmektedir. Buna bir reaksiyon olmak üzere geleneklerin milli kültürü koruyucu yanları öne çıkmakta ve bunların daha canlı ve aktif bir biçimde uygulanmaları teşvik edilmektedir.

Toplumun temel çekirdeği konumundaki aile kurumunun ayakta kalmasını sağlayan ve toplumu birbirine sıkı sıkıya bağlayan unsurların başında; düğün geleneklerinin iki tarafı da memnun edecek bir tarzda uygulanması gelmektedir. Etkileri farklı olsa da bu âdetler tüm toplumlar için öncelikli sosyal unsurlardır. Bu noktada öne çıkan düğün gelenekleri içerisinde olduğu hâlde tesirleri günümüzde azalmış veya ortadan kalkmış olan uygulamalar da vardır: Örneğin, nişan ve düğünlerde aşırı gösterişe varan takı takma, başlık parası alma âdetleri, süt hakkı, yeni evlenenlerin ebeveynlerle bir arada oturmak istememeleri, istenmeyen geleneklerden olan kız kaçırma olayı gibi uygulamalara artık günümüzde sık rastlanmamaktadır.

Düğün gelenekleriyle ilgi çeşitli yörelere ait araştırmalara, birtakım resmi verilere ve internete bakıldığında bunların insanlık hayatının ortaya çıkışıyla başladığı görülmektedir. Bunların toplumların sosyal, kültürel ve dini yapılarına bağlı olarak şekillendiği, eş seçimlerinin daha çok toplu olarak bir arada bulunmaya vesile olan birtakım merasimlerde, toplantılarda; mesela düğün törenlerinde, toplu yemeklerde, cenaze törenlerinde vs. gerçekleştirildiği görülmektedir. Yine değişik dönemlerde yapılan evliliklere bakıldığında birtakım farklılıkların olduğu da anlaşılmaktadır. İslamiyet'in kabulüyle birlikte eş seçimi ve evlilik geleneklerinde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Düğün geleneklerinin bazı öğeleri aşağıda ele alınarak bunlar hakkında kısa açıklamalar verilecektir.

2. YÖNTEM

Bu araştırmada öncelikli olarak Kelkit düğün geleneklerinin Erzurum düğün geleneklerine benzeyen özellikleri üzerinde durulmuştur. Bunun için bir sahada yayımlanmış birçok eserin etraflıca incelenmesi (Köroğlu, 2015:61) olarak da ifade edilen literatür taraması yapılmış, ancak bunların düğün gelenekleri noktasında yeterli olmadığı görülmüştür. Bu sebeple Erzurum düğün gelenekleri için E-1, E-2, E-3, E-4, E-5 olarak kodlanan 5 kaynak kişinin görüşlerine başvurulmuştur. Aynı şekilde Kelkit düğün gelenekleri için de K-1, K-2, K-3, K-4, K-5, K-6, K-7, K-8, K-9, K-10 olarak kodlanan 10 kaynak kişinin görüşüne başvurulmuştur. Kelkit ilçesi için öncelikle birbirine sınır olan ve ilçeye 35-40 km uzaklıkta bulunan Öğütlü, Balıklı, Çimenli ve Yeniköy köyleri başta olmak Kelkit genelinde konuyla ilgili bir tarama yapılmıştır. Kaynak kişilerin söyledikleri yazılı metin hâline dönüştürülmüştür.

3. DÜĞÜN GELENEKLERİNDE TAKİP EDİLEN SÜREÇLER

1. Kız İsteme

Evlilik birliğinin kuruluşu kız beğenme ve ardından kız isteme ile başlar. Erzurum'da kız seçiminde görücü kadınlar oğulları için hemen her yerde olduğu gibi daha çok akıllı, hünerli ve yetenekli gelin adayı ararlar. Damat seçiminde ise çok uysal olanlar tercih edilir (Sezen, 2010:27). Gelin ve damat seçimindeki bu kriterler Kelkit'te olduğu gibi diğer yerlerde de aşağı yukarı aynıdır. Ayrıca hemen her yörede olduğu gibi bu iki yörede de gelin adayı seçiminde güzellik, belli bir aileye mensup olma, soylu soplu olma, maddi imkânları yerinde olma, belli bir kişilik sahibi olma, güzel ahlaklı olma vb. özelliklerin yanında son zamanlarda gelin adayının yüksek öğrenim görmüş olması ve aylık bir gelirinin olması gibi güncel birtakım tercihler de öne çıkmaktadır. Bunlara ilave olarak günümüzde ortaya çıkan bir başka husus da gelin adayı olarak belirlenen kızların başlıca isteklerinden birkaçı da şunlardır: Damadın yükseköğrenim görmüş olması, belli bir aylık gelire sahip olması, kent merkezinde oturması veya kentle kalıcı bir ilişkisinin olması, kendine ait evinin olması, damadın anne

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

ve babasından ayrı oturması vb. özellikler bazı erkek aileleri tarafından gelin adayı için de istenmektedir.

Erzurum'da kız isteme sürecinde bazı değişiklikler olsa da önceden görücü usulü hâkim idi, ancak günümüzde bu da bir hayli değişmiş durumdadır (Adıgüzel, 2010:121). Oğlan tarafı yakın akraba ve çevrelerinden kendilerine uygun bir gelin adayı bulmalarını ister veya bizzat erkek beğendiği bir kızını öncelikle annesine söyler, durumu açar. Ardından başta erkeğin annesi, ablası olmak üzere teyzesi, halası diğer yakın akrabalarından oluşan grup çoğunlukla perşembeyi cumaya bağlayan gece kız evine gider. Günümüzde ise diğer günlerde de kız istemeye gidilmektedir. İstenilmeye gidilen kız yeni elbiseler içinde gelenlerin yanına gider, 'hoş geldiniz' diyerek getirdiği kahveyi ikram eder ve görücülerin yanından ayrılır. Kız tarafı, aralarında bir karara varabilmek için oğlan tarafına "kızla oğlan görüşünler, eğer birbirlerini beğenirlerse, inşallah bu iş olur; siz vaktinizi ikileyin" der. Bu durum günümüzde de devam etmekle beraber, bu ifadelerde de birtakım değişimler meydana gelmiştir. Erkek tarafı yaklaşık on beş gün sonra cuma akşamı kız evine gider. Kısa bir hoş geldiniz sohbetinden sonra gelenlerin yaşça en büyüğü konuya değinerek "Allah'ın emri, Peygamber'in kavli ve sünnetiyle kızınızı oğlumıza istiyoruz. Bizi hısımlığa kabul eder misiniz?" diye sorar. Şayet kız tarafı bu hısımlığı istemiyorsa ikramda bulunmaz. "Kızımız henüz küçüktür, şu an evlenmeyi düşünmüyor." diye bir bahane uydurularak ret cevabı verilir. Ayrıca kız istemeye gelenler beğenilmemişlerse ayakkabıları ters dizilir. Daha önceleri atlarına yem verilmez, bir daha gelmesinler diye atlarının kuyruk kıllarının uçları kesilirdi. Şayet kız tarafının bu işe rızası varsa ailenin büyüğü genellikle "Size diyecek sözümüz yok, ama bir düşünelim, siz de bilirsiniz ki kız vermek kolay değil." şeklinde cevap verir. Ancak bir taraftan da işler perde arkasında olumlu olarak kotarılır. Kısa bir zaman sonra tekrar kız tarafına gidilir. Erkek tarafının bu isteğine kız tarafı, "Allah'ın emri, Peygamber'in kavli ve sünnetiyle kızımızı oğlumıza verdik, sizi hısımlığa kabul ettik" der. Ardından kız tarafı misafirlerine çeşitli ikramlarda bulunur. Erkek tarafı "Gelinimizi görmek istiyoruz, gelsin de bir görelim" der. Kız da dünürlerin yanına gelerek erkeğin babası, ağabeyi, amcası vb. birinci derece akrabalarının elini öper. Kelkit'te de kız isteme şekli aynı olmakla beraber kız evine erkek tarafının yakın akrabası olmasa bile bu konuda tecrübesi olan yaşlı komşularından bazıları da katılabilir. Ayrıca kız tarafı dünürlere olumsuz cevap verirse aynı şekilde kız istemeye gelenlerin ayakkabıları dizilir, atlarının kuyrukları örülür, kuyruk kıllarının uçları kesilir, evi terk etmeleri için atları kapının önüne getirilerek 'atlarınız hazır' denir. Misafirlere herhangi bir ikramda bulunulmaz "Vaktinizi ikileyin, sizi dostluğumuza kabul ettik" gibi ifadeler yoktur. Bunların yerine, "Bizim işimiz ne olacak?" "Artık hısımlık olmamıza bir mani yok." gibi ortalama ifadeler kullanılır.

Ayrıca önceden kız istemek için; herhangi bir küskünlüğe, dedikoduya ve birtakım kırgınlıklara sebep olmasın diye karanlık bastıktan sonra gizlice kız evine gidilirdi. Kız tarafı olumlu cevap verirse

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

başkaları da aynı kızı istemeye gelmesin diye kız isteme işi el altından çevreye duyurulur. Bundan sonra ‘söz kesme’ veya ‘söz alma’ merasimine geçilir. Buna ‘aldım verdim’ de denir. Bu aşamadan sonra kızın verildiği, sözlü olduğu aleni olarak duyurulur.

Kız isteme âdetinde son dönemlerde yaşanan sıkıntılardan biri de özellikle kızların artık kırsalda yaşamak istememeleridir. Konuyla ilgili olarak karşılaşılan örneklerde köyde yaşayan kızların önemli bir kısmı evlenecekleri erkeklerin kent merkezlerinde oturmalarını şart koşturmaktadırlar. Kelkit’in bazı köylerinde yaptığımız ağız derlemeleri sırasında bu yörelere mensup evlenme yaşındaki kızların büyük bir kısmı, kent merkezlerinde oturan ve belli bir aylık gelire sahip olan veya bunları yapabilecek müstakbel damat adaylarını tercih etmektedirler. Bu anlayış, evlenme oranlarının düşmesine, kırsaldaki imkânların terk edilmesine, dolayısıyla köylerin boşalmasına, hayat pahalılığının artmasına ve maddi sıkıntıların çoğalmasına sebep olurken buna dayalı olarak bir sürü aile içi geçimsizliğin doğmasına ve boşanma oranlarının yükselmesine sebep olabilmektedir.

2. Başlık ve Söz Kesme

Erzurum’da kız evine elçi gönderilmesinden on beş gün sonra yine cuma akşamı ‘başlık kesme’ ye gidilir ve üzerinde anlaşma sağlanan başlık parasını erkek tarafı kız tarafına verirdi. Başlık parası alma âdeti de kaybolan düğün geleneklerindedir. Çoğu kere başlık parası taraflar arasında tartışmalara ve çeşitli sıkıntılara yol açabiliyordu. Söz kesmeyi müteakip nişan ve düğünün ne zaman yapılacağı üzerinde durulur. Erkek tarafı, “gelinlerini ne zaman götürebileceklerini” sorar, kız tarafı ise; birkaç ay ile bir yıla varan bir zaman diliminden bahseder. Böylece iki tarafın anlaşması sonucu düğün günü için nihai bir karara varılır. Yapılan bu işe ‘söz kesme, söz alma’ denir. Böylelikle taraflar üzerinde karara varılan zaman dilimi içerisinde düğün için gerekli çalışmalara koyulurlar (Web 1).

Kelkit’te ‘söz kesme’ ifadesinin yanında ‘aldım verdim’, ‘söz alma’ lafızları da sıklıkla kullanılır. Bu ifadeler bugün de geçerlidir. Ayrıca eskiden mevcut olmasına rağmen, günümüzde Kelkit düğün gelenekleri içerisinde de başlık parası adeti kalkmıştır. Bunun yanında çoğu köylerde eskiden beri alınmakta olan ‘süt hakkı’, ‘ana hakkı’ adı altında belli bir miktar para, ‘anne haleti’ (değerli nesne) erkek tarafından kızın annesine verilir. Bu, birtakım sıkıntılara sebep olmasın diye, bazen taraflar kendi aralarında anlaşarak bu geleneği de işletmezler. Nişan yüzüğü de bu merasim esnasında takılır. Ayrıca dini nikah da söz kesme sırasında yapılır, bazen de düğün içerisinde yapılabilir (K-1).

3. Nişan

Kelkit’te icra olunan nişan adetleri Erzurum’da yapılan nişan adetlerine çok benzemektedir. Nişan için düğün gününden önce erkek tarafının görevlendirdiği kadınlar kız evine nişan götürürler. Bu nişan malzemelerinin içinde kız için takı ve elbise; kızın ailesi ve yakın akrabalarına ise sadece

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

elbise veya elbiselik kumaş takdim edilir. Ancak nişanda takı merasimi yapılmayacaksa bu adet düğün esnasında icra edilir. Nişan merasiminde gelin ortaya oturtulur, başına genişçe bir örtü örtülür, bu esnada geline nişan yüzüğü dâhil çeşitli takılar takılır, diğer hediyeler ise gelinin etrafındaki bohçanın üzerine konur. Takılan takılar gelinin üzerinde kalır, diğer hediyeler ise bohçanın üstüne konur. Daha sonra bohça içindekilerle toplanarak sarılır ve emniyet altına alınır. Bu işlemleri müteakip önce gelin, ardından gelinin annesi ve kaynanası çeşitli oyunlar oynarlar. Bu arada çaylar, kahveler içildikten sonra türküler, maniler söylenir. Bu eğlence akşama kadar devam eder. Nişan merasimi sırasında yapılan masrafları erkek tarafı karşılar. O gece oğlanın babası ve annesi de kız evinde kalırlar. Erkek tarafının ekmeği dağıtılır. Bunu alan kız tarafının yakınları ve diğer komşular nişanı müteakip erkek tarafından gelen kadınları sırasıyla davet ederler. Ayrıca kız tarafındaki misafirlikte erkek tarafının önde gelenleri yüksek yerde serili bir döşek üzerinde oturur, ev sahibi olması sebebiyle kız tarafına döşek serilmez. Kız tarafı bu aşamada nişan yapmak üzere gelenlere yemek ikram eder. Nişan için gelen baş yenge ve diğer yengeler beraberlerinde getirmiş oldukları kınayı ezip gelinin ellerine koyarlar. Ancak gelin, kaynana eline bir altın koymadıkça elini açmaz. Ayrıca nişanda kız tarafı da erkek tarafına giderek onlara getirdiklerine göre çeşitli hediyeler takdim eder. Nişanlanan kıza düğün oluncaya kadar erkek tarafı çeşitli vesilelerle hediyeler gönderir. Bunların içinde Kurban Bayramı'nda özel olarak süslenmiş bir koç gönderilir. Daha çok kırsalda görülen bu koç gönderme geleneği de kaybolmak üzeredir (Web 2).

Erzurum'da olduğu gibi Kelkit düğün gelenekleri arasında da *nişanlı görme* adeti vardır. Nişanlı görme, nişan merasiminden sonra başlayıp düğün yapılanaya kadar devam eder. Önceleri nişanlı görme gizli olarak yapılır ve kız evinde erkeklerin bulunmadığı bir zamana denk getirilirdi. Öyle uluorta nişanlı görmek olmazdı. Nişanlısını görmeye giden damat özel birtakım hediyelerin yanında, beraberinde çerez, meyve vb. götürürdü. Bu sayede nişanlılar birbirini tanıma fırsatı elde ederler. Eğer damat nişanlısının yanına sıkça gelirse kendisine. “*Damat bundan sonra tatlı gel.*” denir. Böylelikle ona daha seyrek gelmesi imalı olarak ifade edilir. Bu gelenek de artık ya biçim değiştirmiş veya bir adet olmaktan çıkmıştır. Bazen nişandan dönme yani nişan yüzüğü atma da olabilmektedir. Önceden nadiren olan bu fiil için çok önemli gerekçeler aranırdı, bu konuda rastgele davranmanın gerek ilgili iki aile arasında gerek yakın çevreler arasında çok olumsuz sonuçları olabilirdi. Dolayısıyla bu duruma çok özel sebepler dışında rastlanmazdı. Ancak günümüzde nişandan dönme olaylarında bir artış gözlenmektedir (K-1, K-3).

4.Kına Gecesi

Erzurum'da olduğu gibi Kelkit düğün geleneklerinde de düğünden önceki akşam kız ve erkek tarafı bir araya gelerek kız evinde kına merasimi yaparlar. ‘Baş yenge’ beraberindeki diğer iki yengeyle kına merasimi için kızın evine gider. Ayrıca getirdiği Kelkit'e has keteleri kız evinde

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

bulunanlara ikram eder (Web 5). Diğer taraftan yengeleri ziyaret edenler de onlara kahve ya da şerbet başta olmak üzere çeşitli ikramlarda bulunurlar. Kına gecesi gelinin başı bağlanır, tül örtülür, kına yakılır. Öncelikle gelinin eline konan kınanın artanı, orada hazır bulunanlara verilir. Yenge kınayı ezene ve oynatanlara (Erzurum'a özgü bir ifade) bahşiş verir. Bu arada geline ait çeyiz sandığı hazırlanır ve bu sandığın anahtarı baş yengeye emanet edilir. Erkek tarafında da damadın kınası arkadaşları yakılır. Merasime katılanlara kuru yemiş ikram edilir (E-1). Kelkit'te ise erkek tarafından gelen yengeler yanlarında getirdikleri kınayı iyi temennilerde bulunup dua ederek ezerler. Ezilen kına bir tepsi içerisine konur, tepsinin kenarlarına mumlar dizilerek yakılır (Web 3). Bu işlem daha çok kız tarafına mensup kızlar tarafından yapılır, bu genç kızlar gelini süsleyerek eline kına koyma merasimine geçerler. Ayrıca kına ezilmiyor, diyerek erkek tarafından bahşiş alınır. Bir araya gelmiş olan kızlar gelinin eline kına koyma sırasında çeşitli maniler, ağıtlar, türküler söylerler. Kelkit'te, gelinin yakın akrabalarından olan kızlar o gece gelinin evinde kalırlar. Kına merasiminin yapıldığı eve 'hamam evi' de denilir (K-1, K-2, K-3, K-5)

5. Düğün

Kelkit'te düğün gününün öncesinde ve sonrasında yapılan etkinlikler büyük kısmıyla Erzurum düğün geleneklerine benzemektedir. Öncelikle düğün evinin damına bayrak asılır ve düğün süresince bayrak orada asılı kalır. Kelkit'te düğün gününden birkaç gün önce kız tarafının, düğün günü dünürçülere ikram edeceği yemeğin malzemesi için iki taraf bir araya gelerek alınacak malzemelerin listesini hazırlar, erkek tarafı listede yazılı olanları alır kız tarafına teslim eder. Buna 'saçı/saçu' denir. Saçı geniş kapsamlı bir kavram olup farklı şekillerde kullanılır: Erkek tarafının kız tarafına gönderdiği düğün yemeği malzemesi, düğüne çağrılan davetçilerin düğün sahibine sundukları yağ, peynir, bulgur, pirinç, çeşitli elbiseler, nakit para vb.dir (K-1,K-5). Kelkit'te saçuya yüklenen anlam *Tarama Sözlüğü*'nde verilen karşılıkla aynıdır. Saçı adı altında kız tarafının anlaşma sonucu bildirdiği hazırlanarak alınır ve kız tarafına gönderilir. Buna Erzurum'da 'yeygi' de denir (Web 4). Ayrıca düğünden bir gün önce bir davetçi görevlendirilerek tüm komşular davet edilir. Davetçiler özellikle fakir kişilerden, kadınlardan seçilir. İlgili kişiye düğün sahipleri belli bir miktarda ödemede bulunurlar, ayrıca davet etmek için gittiği her hane sahibi de kendisine yiyecek cinsinden bir şeyler verir.

Eskiden düğünden üç gün önce köyde her eve giderek yetişkin erkekleri davul zurna eşliğinde düğüne davet ederlerdi. Ayrıca davul zurna ekibi düğün sahibinin davet ettiği misafirleri köyün dışında bir yerde karşılayarak davul zurna eşliğinde düğün konağına getirirlerdi (Web 2). Bu ekip, düğün süresince etkinliklerini sürdürür ve düğün gününü müteakip düğün sahibinin evinin önünde davul zurna çalıp bahşişlerini alarak köyden ayrılırlar. Bazı düğünlere ise davul zurna çağrılmaz, farklı etkinlikler yapılır.

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

Kına gecesini müteakip dünürçüler gelini getirmeye giderler. Gelini almaya gelen dünürçüler genellikle kız tarafına mensup atlılar tarafından merasimle karşılanır. Dünürçüler önceden belirlenen konaklara kondurulurlar. Bu konaklarda dünürçülere yemek verilir, şerbet ikramında bulunulur. Bu ikramların ardından konaklarda hizmetçiler üzeri bir tülbentle örtülü ‘tabla’ dolaştırılır, orada bulunanlar gönüllerinden ne koparsa o miktarda parayı tablanın üzerine koyarlar. Tülbendin altındaki madeni bozuk paralar tablayı gezdirene verilir. Tablada yığılan paralar erkek tarafına verilir. Ardından gelinin çeyizinin yazımına geçilir. Buna ‘çeyiz yazma’, veya ‘mihir tutma’ da denir. Davulcu ve zurnacı dünürçüyü toplama havaları çalarak düğünü şenlendirir. Bunlar, kız tarafının evinin önüne gelerek uzun havalar çalmaya başlar. Gelin baba evinden çıkarken evin kapısını kız tarafından gelen bir çocuk tutar. Çocuk düğün sahibinden istediği bahşışı aldıktan sonra kapıyı açar. Davul zurna çalarken kız baba evinden çıkar. Üzerine çeşitli renklerde kilimler konmuş kazanın üzerine basarak kendisi hazırlanmış ata biner. Bu esnada gelinin çeyizi de arabalara yüklenir. Çeyiz sandığı evden çıkarılırken kız tarafından bir çocuk sandığın üzerine oturur. İsteddiği bahşışı aldıktan sonra sandığın götürülmesine müsaade eder (E-2, E3). Bu işlemlerden sonra düğün alayı damadın evine gitmek üzere yola koyulur. Damat evine yaklaşan gelin alayını ilk olarak atlı bir grup karşılar. Düğün evinin önüne en önce gelen atlı, gelinin kucağında tuttuğu “tilki” denilen bohçayı alarak uzaklaşır kaçar. Bu yapılane “tilki kaçırma” denir. Bohçayı kaçırın bahşışini alır, bohçayı geri verir. Ayrıca düğün alayının geçeceği yol üzerinde sürüsünü otlatan çoban seçtiği bir koçu/koyunu kaldırması için gelinin önüne bırakır. Şayet at üzerinde oturan gelin, bu koyunu/koçu kaldırıp eyerin üzerine çıkarabilirse bu hayvan geline verilir. Şayet kaldıramazsa kayın pederi koyunun/koçun bedelini çobana vermek durumundadır. Ayrıca evin önüne gelen gelin içeri girmek üzere iken damat onun başına elma atar (Üstünova, 2011:150).

Kelkit düğün geleneklerinde ‘tilki’ kavramı önemli bir yer tutar. Tilki, düğün alayının geleceğini kız tarafına haber verme görevini üstlendiğinden *elçi* olarak da adlandırılır. Düğünden bir gün önce erkek tarafının düğün hazırlıklarını, konakların durumunu vb. hususları bildirmek üzere kız tarafına gider. Tilki heybesine pişmiş tavuk ve çeşitli yiyecekler koyarak akşama doğru gizlice kız tarafına gider. Tilkinin gelişi dikkatle beklenir. Ancak tilkinin kız tarafındaki yakın arkadaşları da onun yakalanmaması için yoğun bir çaba gösterirler. Şayet tilki kız tarafının gençleri tarafından yakalanırsa istenen bahşışı vermelidir. Vermediği takdirde çeşitli cezalara çarptırılır. Mesela; ahırda yığılmış gübre veya odun, tezek taşıtırılır, dışarıda belli bir süre bekletilir. Bunlardan kurtulmak için gençlerin istediği bahşışı vermeye mecbur olur ve heybesine el konularak içindekiler kız tarafının gençleri tarafından yenir, kendisi de onlarla birlikte sofraya oturmak zorundadır. Bunun yanında tilkiyi yakalayan gençler düğün odasının tavanına ince iplere bağlı elma, armut veya soğan asar, tilkiden bunları dişleriyle gagalamasını isterler. Bunu yapamadığı takdirde para cezası kesilir, eğer

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

vermezse; yük taşıtılır, suya basılabilir yahut domuz bağı (Kelkit'te doğuz topu) yapılır (K-1). Bu oyuna 'soğan gagalama' denir. Bu durumda tilki gençlerin bahşisini vermek zorunda kalır. Şayet tilki yakalanmazsa kız tarafının konağına girer, kendisine iyi davranılır, maharetli bir elçi olduğu vurgulanır, düğün sırasında en çok itibar edilen kişi olur. Tilki getirdiklerini orada bulunanlara ikram eder. Tilkiye işlemeli ve süslü bir yastık verilir. Erkek tarafı, tilkinin bu başarısından dolayı mutlu olur ve onu ödüllendirir. Bu ödül bir sığır, bir koç veya bunların değerinde para olabilir. Bu tilkinin ünü civar köylerde yıllarca anlatılır. Ancak başarıya ulaşan tilki sayısı çok azdır. Çünkü bu görev zor olduğu kadar, yakalanmamak için ciddi maharet ister.

Erzurum geleneklerinde erkek tarafı, gelin alayını davul zurna çalarak karşılar. Aynı şekilde, gelin farklı bir biçimde süslü bir kazanın üzerine basarak atından iner. Damat, gelinin başından aşağı içerisinde para ve şeker bulunan bir torba boşaltır. Eve girmeden önce gelinin parmağı ekşi hamura batırılarak kapının başına sürdürülür. Ev ahalisi, geline hoş görünsün diye aynaya baktırılır. Ertesi gün gelinin yüzü açılır. Damat gelinin çatkısını bıçakla kaldırarak orada bulunan kızların üzerine atar. Bıçağın buradaki anlamı şudur: "Çok konuşursan dilini, çok gezersen ayağını keserim". Damat gelinin ayağına basar. Bunun anlamı damadın sözünün geçerli olmasını temenni etmektir. Daha sonra damat ve gelin bara kaldırılır. Ayrıca düğün günü yapılan etkinliklerden biri de yöredeki güreşçilerinin güreş tutmasıdır (K-2).

Kelkit'teki düğün adetleri eskiden bir hayli teferruatlı olmasına karşın günümüzde, diğer yerlerde de olduğu gibi, önemli ölçüde sadeleşmiş ve önceki geleneklerden birçoğu da terk edilmiştir. Önceden düğünler sonbaharda yapılırdı, bu gelenek günümüzde de eskisi kadar olmasa da devam etmektedir. Düğünden birkaç gün önce köyde bulunan komşular davet edilerek kendilerine çay ikram edilir, buna da 'danışma çayı' denirdi. Danışma çayında düğün günü açıklanır, konak başı olacaklar belirlenir. Erkek tarafından düğüne iştirak ederek kız tarafına giden misafirler 'konak' ismi verilen köy odalarında ağırlanır ve her konağın yönetiminden sorumlu bir 'konak başı' olur, her konakta on kişi bulunurdu. Konak başı düğüne gitmeden önce gerekli ihtiyaçlarını temin ederek heybesini tutar. Heybesinde çikolata, kuru yemiş, çay, şeker, sigara, kete, peksimet, hamur işi vs. bulunur. Konak başı düğün sahibine yakınlığına göre masrafları ya kendi karşılar veya konağında bulunanlarla paylaşır (K-1, K-6, K-7).

Eskiden kız tarafı, konaklarda misafirlerin (dünürcülerin) üzerine oturmaları için döşekler açardı. Konak başı için iki döşek üst üste serilir. Gençler ve çocuklar daha çok minderlerde, konağın girişinde otururlardı. Daha sonra konak başı heybesini açar, misafirlere şeker ikram eder, bu işi daha çok konak başının görevlendirdiği bir kişi yapardı.

Geceyi konaklarda geçiren misafirlere düğünden bir gün önce akşam yemeği, düğün günü kahvaltı ve öğlen yemeği verilirdi. Erkek tarafında düğün yemeklerini yapması için, bu alanda

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

tecrübesi olan becerikli bir kadın aşçı (keyveni) görevlendirilir. Hazırlanan yemekler, gelini getiren dünürcüye, köydeki konaklara ya da hanelere gönderilir. Yemekler hazır olunca gelinin kayın babası, düğün sahibi çağırılır, tencerenin kapağı ona kaldırılarak tatması istenir onun onayından sonra yemek vermeye başlanır. Buna karşılık düğün sahibi aşçıyı memnun edecek 'keyveni harcı' adı altında bir bahşiş öder. Bu işlemi bazen düğün sahibi yerine konak başı da yapabilir. Aşçı (keyveni) yaklaşık on çeşit yemek yapar, yemekler beğenilirse aşçı övülür, değilse yerilir. Yemekler; börek (çoğunlukla su böreği), yahnı, kuru fasulye, pirinç pilavı, bulgur pilavı, Kelkit pagacı (tuzlu pasta), lahana sarması, üzüm yaprağı sarması, soğan dolması, kızamık çubuklarına dizilmiş etlerle yapılan şiş kebab, kaysı (kasefesi yöresel) yemek, üzüm kasefesi, sini bağlama ve sütlaç (K-1, K-8).

Gelinin bindirileceği at özel olarak süslenip çıkacağı kapının önüne getirilirdi. Gelinin çeyizi alınırken kapı kapatılır, belli bir bahşiş ödedikten sonra kapı açılır. Ailesiyle vedalaşan gelin ata bindirilince kız tarafı etkilenmesin diye kapının önünde davul zurna çalınmaz, ancak evden biraz uzaklaşıldığı zaman tekrar çalmaya başlanır ve gelin alayı neşe içinde yoluna devam eder. Gelin, oğlan evine gelirken özellikle çocuklar bir bahşiş almak için gelinin atının önüne ip çekerler veya sırık uzatırlar. Gelin alayında bayrak taşıyana da bahşiş verilir, düğün sırasında oğlan evine asılan bayrağın, bahşiş almak için kaçırıldığı da olur. Gelin erkek evinin önüne geldiğinde damat yanında sağdıç ve yakın arkadaşlarıyla evin damına veya yüksek bir yerine çıkar gelinin başına bir elma atar ardından da içerisinde madeni para ve kuruyemiş bulunan torbayı başından aşağı döker. Bolluk ve bereket getireceğine inanılan bu madeni paralar ve kuruyemişler çocuklar tarafından toplanır. Bunun ardından attan indirilen gelin eve girmeden önce ayağının altına temsili olarak köz konur ki gelin eline çabuk olsun.

Eve gelen geline kayınpederi adet üzere bir hediye verir. Evin en geniş odasına alınan gelinin duvağı açılır, kucağına bir erkek çocuğu verilerek oturtulur. Düğüne yenge olarak katılanlara şerbet ikram edilir (tutulur), yengeler de şerbet tepsisine para koyarlar, baş yengenin verdiği bahşiş diğerlerinden fazla olurdu. Gelinin içtiği şerbetin yarısı damada ikram edilir. Düğün süresince eğlenceler devam eder, damat ve sağdıca çeşitli oyunlar ve şakalar yapılır, ancak bu şakalar bazen ağır olurdu. Bu etkinliklere karşılık olarak damattan harçlık alınır (K-1).

Bir diğer gelenek de damadın düğünden bir gün önce sağdıçla birlikte yakın akrabasını ziyaret etmesidir. Ziyaret edilen akrabalar damada harçlık verirlerdi. Bu gelenek bugün çoğunlukla terk edilmiş olup, ancak bazı kırsal yörelerde az da olsa devam ettirilmektedir. Ayrıca düğünün son günü damadın altına üst üste serili çift döşek açılır, ancak damat odaya giren herkesin önünde ayağa kalkar ve sigara içenlerin sigaralarını yakar. Damat çakmağı çaktığında karşısındaki üfleyerek ateşi söndürür, bu üç kez devam edebilir (Can, kaynak kişi).

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

Düğüne iştirak edenlere akrabalık derecelerine göre gelinin çeyizinden çeşitli hediyeler verilir: Değişik renk ve kalitede kumaşlar, lifler, havlular, mendiller, çoğunlukla yün çorapları, gömlekler vb. Düğünden sonraki günün sabahında yengeler toplanarak düğün evine gelirler. Gelin onlara hizmet eder, ikramda bulur, kendi aralarında çeşitli eğlenceler tertip ederler. Düğüne katılmış yengelere oya, lif, yazma vb. hediyeler verilir. Akşama kadar bu eğlenceler devam eder. Böylelikle düğünle ilgili yapılması gereken adetler tamamlanmış olur.

Kelkit yöresindeki düğün geleneklerinden biri de; kız tarafına ‘tohum davarı’ götürülmesidir. Bu da terkedilmeye yüz tutmuş geleneklerden biridir. Erkek tarafı düğünden yaklaşık bir hafta önce kız tarafına en az iki koç gönderir. Bu koçların boyanır, süslenir erkek tarafına mensup birkaç genç tarafından kız evine götürülür. Boyunlarına poşular bağlanan bu gençler özel olarak dikilmiş süslü elbiseler giyerler. Bunun düğün adetleri içinde özel bir yeri vardır (K-4).

Ayrıca erkek tarafı kız tarafına, önceden kararlaştırılan ve pirinç, bulgur, fasulye, kuru üzüm, yağ, et vb. gibi gıda maddelerinden oluşan paketleri (boğaz halatı) gönderir. Kız tarafının yaşlıları bunları denetleyerek teslim alır. Düğünler en az üç gün sürerdi, bu esnada uyumak için gizlice evine gidenler uyandırılır ve düğün odasına getirilirdi, gerektiğinde bu kaçaklar duvara yapışık bir hâlde dikilir, hafifçe dövülür, çoraplarının içine kül konulur veya çeşitli para cezaları verilirdi. Bu süreçte çeşitli oyun ve eğlenceler tertip edilirdi. Bu üç günlük düğün süresi günümüzde kısalmıştır.

Düğün sürecinde icra olunan eğlencelere katılıp verilen görevleri yerine getiren gençlere özel olarak koyun etinden yapılmış ‘kara kavurma’ ikram edilir ve düğünlere neşe katan bu oyunculara düğün süresince devamlı hizmete edilirdi. Bu konuda yapılan masraflar kayın peder tarafından karşılanırdı. Gelini almak için gidenleri kız tarafı misafir odalarına (konak) yerleştirir. Bu noktada erkek tarafının masrafı yoktur. Ancak konaklara dahil olanlar kendi masraflarını ve konağın masraflarını öderler. Konak başı olanlar genelde maddi durumu iyi olanlardan seçilir (K-1). Bu gelenek de artık kaybolmaya yüz tutmuştur.

Düğün geleneklerinden biri de 10 yiğide (delikanlıya) bir yiğit başı belirlenir. Bunlara düğün sırasında özel olarak bakılır; yemeklerin en lezzetlisi verilirdi. Yiğit başı ve ekibi gelin alayında bulunur yol boyu oyun oynayarak ve çeşitli gösteriler yaparak düğün eğlencelerine önemli katkıda bulunurlar, gelinin eve girişi sırasında oyun oynayarak baş yengeden bahşişlerini alırlar. Düğünde verilen son yemek önce yiğit başı ve ekibine verilir, daha sonra konaklara dağıtılır. Çok önemli gerekçe olmadığı takdirde köyde herkese düğün yemeği vermeye çalışılır. Ayrıca düğünün bayanlara ait işlerini idare edecek olan yengelere (tecrübeli kadın) de özel olarak yemek verilir (K-2).

Şayet gelin bir başka köyden getiriliyorsa eve yaklaşıldığında gelinin atının önüne bir koç çıkarılır, gelin koçu kaldırılabirirse koç ona verilir, kaldıramadığında kayın pederi koçun bedelini onu

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

ortaya sürene öder. Ancak burada bilinen bir hileye başvurulur; gelin, avcuna konulan küçük çakıl taşlarını koçun kulağına sıkıca bastırır ve koç yukarı zıplar bu da gelinin koçu kaldırdığı anlamına gelir. Günümüzde kaybolan bu adet daha detaylı bir şekilde Erzurum düğün geleneklerinde de mevcuttu (E-3).

5.1. Damat Kaçırma

Düğün içerisinde icra olunan geleneklerden biri de güveyinin kaçırılmasıdır. Bu fiil daha çok evli gençler tarafından yapılır. Burada amaç, hem düğün törenine bir canlılık getirmek hem de düğün sahibinden bir bahşiş almaktır. Aşırı istekler öne sürmemek kaydıyla düğün sahipleri de bu adeti memnuniyetle karşılamakta bu fiili işleyen gençleri memnun etmeye çalışmaktadırlar. Kaçırılan damat kendisine iyi davranılmak şartıyla bir yerde tutulur istenen bahşiş veya ziyafet verildiğinde serbest bırakılır. Bu düğün adeti de terk edilmek üzeredir.

Düğün şenlikleri arasında silah atmak, güreş tutmak, cirit oynamak, çeşitli yarışmalar düzenlemek vb. etkinlikler vardı. Bunlardan bazıları devam ederken cirit oynamak, çeşitli yarışmalar düzenlemek etkinlikleri kaybolmak üzeredir.

5.2. Kapı Tutma ve Sandık Üzerine Oturma

Bu da ortak geleneklerden biridir. Kelkit'te gelinin baba evini terk etmesi ve çeyizinin taşınması sırasında gelinin kardeşleri veya birinci derecede yakın akrabalarından iki genç çeyiz sandığının üzerine otururlar, erkek tarafını temsil eden kayın peder veya onun vekili onlara istenen bahşişi verir. Buna 'sandık üzerine oturma' denir. Bahşişlerini alan gençler çeyiz taşınmasına müsaade ederler. Bunun ardından önce çeyiz sandığı ardından diğer eşyalar alınarak oğlan evine götürülmek üzere arabaya yüklenir. Bu adet daha teferruatlı bir biçimde Erzurum'da da mevcuttur. Ayrıca gelinin baba evinden ayrılması sırasında çıkacağı kapı kardeşleri tarafından kapatılır, buna da 'kapı tutma' denir. Bunlara da bahşişleri verilir, gelin evinden çıkış yapar (K-1).

5.3. Çeyiz Verme

Düğün geleneklerin öncelikli ve önemli öğelerinden biri de çeyizdir. "Gelin için hazırlanan her türlü eşya, cihaz" (TDK). Tanımlanan çeyiz (Ar. cihâz) kelimesi, Kamûs-i Türkî'de "Bir işte lazım olan alet ve edevat takımı. Gelinin pederi evinden kocası evine ve beraberinde götürdüğü elbise eşya takımları." şeklinde tanımlanmıştır. Çeyiz kavramı, 'çeyiz ve kalın' kelimelerinin yer aldığı Orhun Kitabeleri'nden bu yana kültürümüz içerisinde etkin bir unsur olarak bulunmaktadır (Mutluer-Can, 2021:400). Türklerde kız için çeyiz hazırlama adeti eskiden beri mevcuttur. Kız, kendisi için hazırlanan bu çeyizi baba evinden ayrılışı sırasında beraberinde götürür. Çeyizin miktarı sahip olunulan imkânlarla ve zamanın şartlarına göre değişiklikler göstermektedir. Ayrıca çeyiz hazırlama ve evlenecek kıza çeyiz verme geleneği yörelere göre birtakım farklılıklar gösterse de temelde aynıdır. Gerek Erzurum gerekse Kelkit'te kıza çeyiz hazırlama; kız daha küçük yaşta iken başlar.

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

Anneler ilerde kızlarına çeyiz olmak üzere ellerine geçen maddi imkânları öncelikle bu iş için kullanmaktadırlar (E-3, K-1).

Kelkit'te büyük bir kısmı kız tarafının, bir kısmı da erkek tarafının destekleriyle hazırlanan kızın sandık çeyizi ve diğer çeyizler arasında genellikle şunlar bulunurdu: 100 çift el dokuması yün çorap, çeşitli sayı ve ebatta havlular, terki bağları (atlar için), bir çift el dokuması halı yastığı, özel örgülü bohça çuvalı, 6 okka (1 okka:1,282 kilogram) yünden yapılmış yorgan, 6 okka yünden yastık, 30 okka yünden döşek, 6 adet büyük yün minderi, işlemeli kaynata seccadesi, çok sayıda mendil, 1 adet büyük bakır kazan, 1 adet büyük bakır sini, 6 adet kirpikli bakır sahan ve sahan kapağı (sirpoç) tepsi, 2 adet pilav tabağı, 1 adet kevgir, çaydanlık, ibrik leğen vs. Çeyizde kullanılacak yünler erkek tarafının katkılarıyla karşılanırdı. Bugün yüne çok ihtiyaç olmadığından köy meralarında, 'kırkım ayında' kırılarak atılmış yün yığıntıları bulunmaktadır (K-2, K-4).

Yakın zamana kadar sandık çeyizinin dışında 'kaba çeyiz'in tamamına yakını erkek tarafından alınırdı. Günümüzde çeyiz, tarafların anlaşmasına dayalı olarak yine çoğunluğu erkek tarafından olmak üzere kız tarafının da katkıları ile temin edilmektedir. Böylece çeyiz masrafları belli bir oranda taraflar arasında paylaşılmaktadır.

6. Çeyiz Dağıtımı

Eskiden düğünden sonra 1. derece yakın akrabadan başlanarak diğer akrabalara, düğüne dünürücü olarak katılanlara, düğüne evine saçı getiren hemen herkese gelinin sandığından alınan tülbent (boncuklu), havlu, yün çorabı, mendilden oluşan bohça içerisinde verilirdi. Ayrıca kaynanaya yatak takımı (kanevçe), kaynataya iç çamaşır vs. takdim edilirdi (K-5).

7. Ayak Dönümü

Erzurum'da düğünden bir hafta sonra damat gelinle birlikte kaynatasının evine gider. Gelin burada hasret giderir. Bu esnada damada yarılması güç bir kütük yardırılır. Buna 'enişte kütüğü' denir. Konuyla ilgi yazılı kaynaklar ile kaynak kişi açıklamalarında bu husus özenle vurgulanmıştır (E-4). Kelkit yöresinde de düğünden yaklaşık on gün sonra damat gelinle birlikte kayın pederinin evine gider, gelin baba evinde hasret giderir. Ancak damat burada hangi işle karşılaşır onu yapmaya çalışır. Bunun için özel bir uygulama yoktur.

8. Göz Aydınlığı Ziyareti

Erzurum'da olduğu gibi Kelkit'te de düğünü müteakip gelinin evine göz aydınlığı ziyaretine gidilir. Gelin, gelenlere 'gelin ketesi' ikram eder. Ziyarete gelenler kendisine, 'hayırlı olsun' diyerek mutluluk dilerler. Düğün sonrası gelini tebrik etme adeti eskiden beri mevcuttur. Bu adeti Hz. Ayşe'nin düğününde de görmekteyiz (Çolak, 212:179). Göz aydınlığı ziyareti hâlen yaşamakta olan canlı düğün geleneklerindedir.

4. SONUÇ

Bu çalışmada daha çok Kelkit yöresine özgü evlenme adetlerinden daha detaylı bir şekilde bahsedilerek bunların Erzurum düğün adetlerine benzerlikleri ele alınmıştır. Bunun için konuyla ilgili bazı yazılı kaynaklara müracaat edilmiş, özellikle Erzurum ve Kelkit yörelerine ait düğün geleneklerini bilen kaynak kişilerin görüşlerine başvurulmuştur. Türkiye'nin önde gelen kültür merkezlerinden biri olma özelliğini taşıyan Erzurum'a özgü düğün geleneklerini bütünüyle tespit etmek çok ciddi manada saha çalışmaları gerektirmektedir. Aynı şekilde belli bir nüfus yoğunluğuna sahip olan Kelkit'te de daha çok eskiye ait düğün geleneklerinin çokluğu yukarıda verilen açıklamalarda görülmektedir. Bilindiği üzere adetlerin çokluğu ve çeşitliliği geleneksel unsurları yaşatan veya yaşatmaya çalışan toplumlarda daha fazladır. Bunda birtakım kültürel zenginlikleri de dikkate almak gerekmektedir. Ayrıca Erzurum ve Kelkit yörelerindeki eskiye ait düğün gelenekleriyle günümüzde yapılan düğün gelenekleri karşılaştırıldığı zaman bu adetlerden birçoğu ya terkedilmiş veya terk edilmek üzeredir. Günümüzde başta iletişim, haberleşme, bilgisayar alanlarındaki teknolojik gelişmeler olmak üzere; yeni hayat tarzları, başka yörelere ve başka milletlere ait geleneklerin ya taklit edilmeleri veya olduğu gibi alınmaları, yani kültürel farklılaşmalar ve birtakım gelenek aktarmaları düğün geleneklerinde de önemli değişikliklere sebep olmuştur. Ayrıca kültürel değişikliklerin olduğu gibi kabul edilmeleri, kısa bir zaman dilimi içerisinde alıcı toplum tarafından içselleştirilmeleri yöreden yöreye ve millettten millete fark etmektedir. Kültürel değişikliklere bazı toplumlar belli bir süre direnç gösterirken bazı toplumlar fazla zorlanmadan onları olduğu gibi almışlardır.

Yukarıda Erzurum düğün gelenekleriyle büyük benzerlikler gösteren Kelkit düğün geleneklerinin önemli bir kısmı icra edilmiş sırasına göre verilmeye çalışılmıştır. Bu yapılırken genel geçer olanlar alınmış, fazla detaya inilmemiştir. Aynı şekilde Erzurum düğün gelenekleri içinde bulunan; örtü yüz, düğün yufkası, güvey tıraşı, güvey hamamı, güvey yenmeği, kısır gecesi vb. bir kısım adetlere de değinilememiştir.

Diğer taraftan gelenekler sağlam bir kaynaktan geliyor ve insanlar için faydalı şeyler sunuyorsa elbette ki böylesi gelenekler takip edilmeli ve sonraki nesillere aktarılmalı için özel gayret gösterilmelidir. Düğün geleneklerinde de bu husus göz önünde bulundurulmalı ve tarafları karşı karşıya değil, bir araya getiren gelenekler takip edilmeli ve yaşatılmalıdır. Ayrıca toplumsal birlikteliğin sağlanmasına vesile olabilecek adetler işlenmeli ve sonraki nesillere aktarılmalı için elden gelen gayret gösterilmelidir. Bilindiği üzere özellikle düğün merasimleri insanların bir araya toplanmalarına, birlikteliklerinin pekiştirmelerine vesile olan toplumsal dayanaklardır. Bu sosyal araçların iyi bir biçimde korunup kollarınları önem arz etmektedir.

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

Bu çalışma kapsamında da açıklandığı üzere düğün geleneklerinin önemli bir kısmı sosyal hayatın devamı açısından çok yararlı ve gerekli iken bir kısmı da taşıdıkları zorluklar, maddi ve manevi külfetler açısından birtakım sıkıntılara sebep olmaktadır. Bu hem eski hem de yeni düğün geleneklerinde mevcuttur. Bu sebeple, eskiler, “*Düğün edeninin (yapanın) düğümleri çözülür.*”, “*Düğün edenin altı üstü kurulanır.*” demişler. Bu sözler bugün de kullanılmaktadır. Dolayısıyla düğün adetlerinde tarafların ileride kendilerini sıkıntıya sokacak masraflardan kaçınmaları gerekmektedir.

Günümüzde eskiye ait terk edilmiş veya terk edilmek üzere olan düğün geleneklerinin yazılı kayıt altına alınmaları ve gelecek kuşaklara aktarılmaları milli kültürün sürekliliği bakımından önemlidir. Dil malzemesinin derlenmesine dayalı olarak bu kültürel değerlerin de yörelerdeki yaşlı ve tecrübeli kimselere müracaat edilmek suretiyle kayıt altına alınmaları ve gelecek nesillere aktarılmaları büyük bir önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Adıgüzel, S. (2010). Erzurum ve Azerbaycan'da Ortak Olan Bazı Düğün Gelenekleri, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, (7), 121-126.
- Çolak, A. (2012). Hadis Temelli Anadolu Düğün Âdetleri, Gümüşhane İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1, 1, 147-188.
- Dikici, A. (2001). Geleneklerin Toplumdaki Yeri ve Önemi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 2, 251-258.
- Dilçin, C. (2013). TDK Tarama Sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları.
- Koçak, K. (2013). Türk Kültür Tarihinin Bin Yıllık Başyapıtı: Kutadgu Bilig'den Bugüne Ulaşan Gelenekler, International Journal Of Eurasia Science, 13, 56-66.
- Koroğlu S. A. (2015) Literatür Taraması Üzerine Notlar ve Bir Tarama Tekniği, Gıdb|Dergi. (1).61-69.
- Maurice D.-Marcel C.-Maurice L. (1972). Dictionnaire Du Français Vivant Bordas, Paris: Bordas.
- Mutluer, Z., Can, M. (2021). Geçmişten Günümüze Erzurum Çeyiz Geleneği, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 27(47), 400-409.
- Sezen, L. (1998). Erzurum'da Sosyal ve Kültürel Değişmeler, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. (9). 23-30.
- Türkçe Sözlük (2005). Ankara: TDK Yayınları.
- Üstünova, K. (2011) Erzurum Düğünlerinde ‘Elma Atma’ Geleneği, Milli Folklor. 23 (90).146-155.
- Web1: <https://www.dugundernek.org/erzurum-yoresi-soz-nisan-dugun-adetleri/> E.t. 22/11/2022
- Web2: <https://Kelkitcambasi.Wordpress.Com/Kultur-Edebiyat/Geleneklerimiz/> E.t. 20/11/2022
- Web3 <https://Gumushane.Csb.Gov.Tr/Gelenekler-I-2992> E.t. 20/11/2022
- Web4: <https://www.Evlilikyolumuz.Com/Erzurum-Dugun-Gelenekleri/> E.t. 21/11/2022
- Web5: <https://ustasindanyemektarifi.com/gumushane-kelkit-ketesi-tarifi/> E.t. 20/11/2022
- Kaynak kişiler (5 kişi) Erzurum Düğün Gelenekleri Hk.
- Kaynak kişiler (10 kişi) Kelkit Düğün Gelenekleri Hk..
- Çatışma Beyanı:** Bu araştırma makalesiyle taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişki bulunmamaktadır, bu sebeple herhangi bir çıkar çatışması olmamaktadır.
- Destek ve Teşekkür:** Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.
- Etik Kurul Kararı:** Bu araştırmanın görüşme verileri 2020'den önce derlendiği için, araştırma etik kurul izninden muaftır.